

νους καὶ γοητικὰς μαγγανείας τὰς παρὰ τῷ τυράννῳ
 σπουδαζόμενας, θεὸν ἀνεζήτει βοηθόν, τὰ μὲν ἐξ ὀ-
 πλιτῶν καὶ στρατιωτικοῦ πλήθους δεύτερα τιθέμενος
 (τῆς γὰρ παρὰ θεοῦ βοηθείας ἀπούσης τὸ μηθὲν ταῦ-
 τα δύνασθαι ἠγεῖτο), τὰ δ' ἐκ θεοῦ συνεργίας ἅμαχα
 εἶναι καὶ ἀήττητα λέγων. **XXVII, 2** ἐννοεῖ δῆτα ὁ-
 ποῖον δέοι θεὸν βοηθόν ἐπιγράψασθαι, ζητοῦντι δ'
 αὐτῷ ἔννοιά τις ὑπεισῆλθεν, ὡς πλειόνων πρότερον
 τῆς ἀρχῆς ἐφαψαμένων οἱ μὲν πλείοσι θεοῖς τὰς
 σφῶν αὐτῶν ἀναρτήσαντες ἐλπίδας, λοιβαῖς τε καὶ
 θυσίαις καὶ ἀναθήμασι τούτους θεραπεύσαντες, ἀπατη-
 θέντες τὰ πρῶτα διὰ μαντειῶν κεχαρισμένων χρησμῶν
 τε τὰ αἴτια ἀπαγγελλομένων αὐτοῖς τέλος οὐκ αἴσιον
 εὔραντο, οὐδέ τις θεῶν πρὸς τὸ μὴ θεηλάτοις ὑπο-
 βληθῆναι καταστροφαῖς δεξιὸς αὐτοῖς παρέστη, μόνον
 δὲ τὸν ἑαυτοῦ πατέρα τὴν ἐναντίαν ἐκείνοις τραπέν-
 τα τῶν μὲν πλάνην καταγνῶναι, αὐτὸν δὲ τὸν ἐ-
 πέκεινα τῶν ὄλων θεόν, διὰ πάσης τιμήσαντα ζωῆς,
 σωτήρα καὶ φύλακα τῆς βασιλείας ἀγαθοῦ τε παντὸς
 χορηγὸν εὔρασθαι. **XXVII, 3** ταῦτα παρ' ἑαυτῷ δια-
 κρίνας εὖ τε λογισάμενος, ὡς οἱ μὲν πλήθει θεῶν ἐ-
 πιθαρρήσαντες καὶ πλείοσιν ἐπιπεπτώκασιν ὀλέθροις,
 ὡς μηδὲ γένος μηδὲ φυῆν μὴ ρίζαν αὐτοῖς, μηδ' ὄνο-
 μα μηδὲ μνήμην ἐν ἀνθρώποις ἀπολειφθῆναι, ὁ δὲ πα-
 τρῶς αὐτῷ θεὸς τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἐναργῆ καὶ
 πάμπολλα δείγματα εἶη δεδωκὼς τῷ αὐτοῦ πατρί, ἀλ-
 λά καὶ τοὺς ἤδη καταστρατεύσαντας πρότερον τοῦ τυ-
 ράννου διασκεψάμενος σὺν πλήθει μὲν θεῶν τὴν πα-
 ράταξιν πεποιημένους αἰσχρὸν δὲ τέλος ὑπομείναν-
 τας· ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν σὺν αἰσχύνῃ τῆς συμβολῆς

ἄπρακτος ἀνεχώρει, ὁ δὲ καὶ μέσοις αὐτοῖς τοῖς στρατεύμασι κατασφαγεῖς πάρεργον ἐγένετο θανάτου· ταῦτ' οὖν πάντα συναγαγὼν τῇ διανοίᾳ, τὸ μὲν περὶ τοὺς μηθὲν ὄντας θεοὺς ματαιάζειν καὶ μετὰ τοσοῦτον ἔλεγχον ἀποπλανᾶσθαι μωρίας ἔργον ὑπελάμβανε, τὸν δὲ πατρῶον τιμᾶν μόνον ᾤετο δεῖν θεόν.

XXVIII, 1 Ἄνεκαλεῖτο δῆτα ἐν εὐχαῖς τοῦτον, ἀντιβολῶν καὶ ποτνιώμενος φῆναι αὐτῷ ἑαυτὸν ὅστις εἶη καὶ τὴν ἑαυτοῦ δεξιὰν χεῖρα τοῖς προκειμένοις ἐπορέξαι. εὐχομένῳ δὲ ταῦτα καὶ λιπαρῶς ἰκετεύοντι τῷ βασιλεῖ θεοσημεία τις ἐπιφαίνεται παραδοξοτάτη, ἣν τάχα μὲν ἄλλου λέγοντος οὐ ράδιον ἦν ἀποδέξασθαι, αὐτοῦ δὲ τοῦ νικητοῦ βασιλέως τοῖς τὴν γραφὴν διηγούμενοις ἡμῖν μακροῖς ὑστερον χρόνοις, ὅτε ἤξιώθημεν τῆς αὐτοῦ γνώσεώς τε καὶ ὁμιλίας, ἐξαγγείλαντος ὄρκους τε πιστωσαμένου τὸν λόγον, τίς ἂν ἀμφιβάλοι μὴ οὐχὶ πιστεῦσαι τῷ διηγήματι; μάλισθ' ὅτε καὶ ὁ μετὰ ταῦτα χρόνος ἀληθῆ τῷ λόγῳ παρέσχε τὴν μαρτυρίαν. **XXVIII, 2** ἀμφὶ μεσημβρινὰς ἡλίου ὥρας, ἥδη τῆς ἡμέρας ἀποκλινούσης, αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν ἔφη ἐν αὐτῷ οὐρανῷ ὑπερκείμενον τοῦ ἡλίου σταυροῦ τρόπαιον ἐκ φωτὸς συνιστάμενον,

γραφὴν τε αὐτῷ συνῆφθαι λέγουσαν· τούτῳ νίκα. θάμβος δ' ἐπὶ τῷ θεάματι κρατῆσαι αὐτόν τε καὶ τὸ στρατιωτικὸν ἅπαν, ὃ δὴ στελλομένῳ ποι πορείαν συνείπετό τε καὶ θεωρὸν ἐγένετο τοῦ θαύματος. **XXIX** καὶ δὴ διαπορεῖν πρὸς ἑαυτόν ἔλεγε, τί ποτε εἶη τὸ φάσμα. ἐνθυμουμένῳ δ' αὐτῷ καὶ ἐπὶ πολὺ λογιζομένῳ νύξ ἐπήει καταλαβοῦσα. ἔνθα δὴ ὑπνοῦντι αὐτῷ τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ σὺν τῷ φανέντι κατ' οὐρανὸν σημείῳ ὀφθῆναί τε καὶ παρακελεύεσθαι, μίμημα ποιησάμενον τοῦ κατ' οὐρανὸν ὀφθέντος σημείου τούτῳ πρὸς τὰς τῶν πολεμίων συμβολὰς ἀλεξήματι χρῆσθαι. **XXX** ἅμα δ' ἡμέρα διαναστὰς τοῖς φίλοις ἐξηγόρευε τὸ ἀπόρρητον. κἄπειτα χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτελῶν δημιουργοὺς συγκαλέσας μέσος αὐτὸς καθιζάνει καὶ τοῦ σημείου τὴν εἰκόνα φράζει, ἀπομιμεῖσθαι τε αὐτὴν χρυσῷ καὶ πολυτελέσι λίθοις διεκελεύετο. ὃ δὴ καὶ ἡμᾶς ὀφθαλμοῖς ποτε παραλαβεῖν αὐτὸς βασιλεύς, θεοῦ καὶ τοῦτο χαρισαμένου, ἤξιωσεν.

XXXI, 1 Ἦν δὲ τοιῷδε σχήματι κατεσκευασμένον. ὑψηλὸν δόρυ χρυσῷ κατημφιεσμένον κέρας εἶχεν ἐγκάρσιον σταυροῦ σχήματι πεποιημένον, ἄνω δὲ πρὸς ἄκρῳ τοῦ παντὸς στέφανος ἐκ λίθων πολυτελῶν καὶ χρυσοῦ συμπεπλεγμένος κατεστήρικτο, καθ' οὗ τῆς σωτηρίου ἐπηγορίας τὸ σύμβολον δύο στοιχεῖα τὸ Χριστοῦ παραδηλοῦντα ὄνομα διὰ τῶν πρώτων ὑπεσήμενον χαρακτήρων, χιαζομένου τοῦ ῥῶ κατὰ τὸ μεσαίτατον· ἃ δὴ καὶ κατὰ τοῦ κράνουσ φέρειν εἶωθε κἂν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις ὁ βασιλεύς. **XXXI, 2** τοῦ δὲ πλαγίου κέρως τοῦ κατὰ τὸ δόρυ πεπαρμένου ὀθόνη τις ἐκκ-

ρεμῆς ἀπηώρητο, βασιλικὸν ὕφασμα ποικιλία συνημ-
 μένων πολυτελῶν λίθων φωτὸς αὐγαῖς ἐξαστραπ-
 τόντων καλυπτόμενον σὺν πολλῷ τε καθυφασμένον
 χρυσῷ, ἀδιήγητόν τι χρῆμα τοῖς ὀρώσι παρέχον τοῦ
 κάλλους. τοῦτο μὲν οὖν τὸ φᾶρος τοῦ κέρως ἐξημμέ-
 νον σύμμετρον μήκους τε καὶ πλάτους περιγραφὴν ἀ-
 πελάμβανε· τὸ δ' ὄρθιον δόρυ, τῆς κάτω ἀρχῆς ἐπὶ
 πολὺ μηκυνόμενον ἄνω μετέωρον, ὑπὸ τῷ τοῦ σταυ-
 ροῦ τροπαίῳ πρὸς αὐτοῖς ἄκροις τοῦ Ἰδιαγραφέντος Ἰ
 ὕφασματος τὴν τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως εἰκόνα
 χρυσῆν μέχρι στέρνων τῶν τ' αὐτοῦ παίδων ὁμοίως
 ἔφερε. XXXI, 3 τούτῳ μὲν οὖν τῷ σωτηρίῳ σημείῳ
 πάσης ἀντικειμένης καὶ πολεμίας δυνάμεως ἀμυντη-
 ρίῳ διὰ παντὸς ἐχρήτη βασιλεύς, τῶν τε στρατο-
 πέδων ἀπάντων ἡγεῖσθαι τὰ τούτου ὁμοιώματα προσέ-
 ταπτεν. XXXII, 1 Ἀλλὰ ταῦτα μικρὸν ὕστερον. κα-
 τὰ δὲ τὸν δηλωθέντα χρόνον τὴν παράδοξον κατα-
 πλαγεῖς ὄψιν, οὐδ' ἕτερον θεὸν ἢ τὸν ὀφθέντα δοκι-
 μάσας σέβειν, τοὺς τῶν αὐτοῦ λόγων μύστας ἀνεκα-
 λείτο, καὶ τίς εἶη θεὸς Ἰούτος ἠρώτα τίς τε ὁ τῆς
 ὀφθείσης ὄψεως τοῦ σημείου λόγος. XXXII, 2 οἱ δὲ
 τὸν μὲν εἶναι θεὸν ἔφασαν θεοῦ τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου
 μονογενῆ παῖδα, τὸ δὲ σημεῖον τὸ φανέν σύμβολον
 μὲν ἀθανασίας εἶναι, τρόπαιον δ' ὑπάρχειν τῆς κατὰ
 τοῦ θανάτου νίκης, ἣν ἐποιήσατό ποτε παρελθὼν ἐπὶ
 γῆς, ἐδίδασκόν τε τὰς τῆς παρόδου αἰτίας, τὸν ἀκ-
 ριβῆ λόγον αὐτῷ τῆς κατ' ἀνθρώπους οἰκονομίας ὑ-
 ποτιθέμενοι. XXXII, 3 ὁ δὲ καὶ τούτοις μὲν ἐμαθη-
 τεύετο τοῖς λόγοις, θαῦμα δ' εἶχε τῆς ὀφθαλμοῖς
 αὐτῷ παραδοθείσης θεοφανείας, συμβάλλων τε τὴν οὐ-
 ράνιον ὄψιν τῇ τῶν λεγομένων ἐρμηνείᾳ τὴν διάνοιαν
 ἐστηρίζετο, θεοδίδακτον αὐτῷ τὴν τούτων γνῶσιν πα-